

АРХИВСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА О ПРИХОДИМА, РАСХОДИМА
И ПРЕТПЛАТНИЦИМА ПРВИХ ЦРНОГОРСКИХ ЛИСТОВА
„ЦРНОГОРЦА“ И „ГЛАСА ЦРНОГОРЦА“

Утемељач црногорске штампе, Војвођанин Симо Поповић је до тада био новинар, чак и покретач неких листова у Војводини, од којих је најутицајнији био земунски „Народни пријатељ“ Бавио се истовремено и књижевношћу, и неко вријеме био сарадник најстаријег југословенског часописа — „Љетописа Магице српске“.

У Црној Гори су га од доласка (1870) очекивали велики послови, склопчани са одговорним задацима којима је, као млад и бујан романтичар, ишао у сусрет. Чим је кренуо „Црногорац“ (23. I 1971.), укомпоновао је многе податке како би му лист што бољи био. Догађаје (оне најактуелније) препричавао је и спретно их наређао свакако на темељу чињеница, тако да му је лист све популарнији и приступачнији био судећи по томе што су га многи југословенски оријентисани листови често цитирали, а нарочито војвођански.

У једној малој фасцикли Архива Црне Горе налази се неколико докумената из којих се види да је Поповић био не само уредник већ и администратор листа.

Та иста судбина пратила је и другог новинара и педагога — Стева Чутурила, који је неко вријеме током рата (1876-1877) био уредник „Гласа Црногорца“, па и Јована Павловића, уредника истог листа од почетка 1879. до 1883.

Поповић је, по једном документу, морао да у потпуности прикаже материјално стање листа, и то крајем 1871. дакле 11 мјесеци након његове појаве. Тај докуменат је, како изгледа, био неколико година изложен влази, па се једва виде неке цифре које су мастилом писане, а неке оловком накнадно исправљене.

То је доказ да се много водило рачуна и о најмањој новчаној јединици.

Текст документа о коме је ријеч гласи:

„У току цијеле 1871. г. било је претплатника и уписника свега 703 и то:
I На цијелу годину има их 236

23 по ф.	10 = ф.	230
24 по ф.	7 = ф.	168
14 по ф.	8 = ф.	112
175 по ф.	6 = ф.	1.050
Свега:		1.560

Од тога има код седморице на другу по Ф. 2 и по д. 1,50 свега ф. 10; а десеторица нијесу за цијелу годину платили јер је скупљач осуђен на двије године тавнице, те је затворен — свега ф. 70. Када се тихих 180 одбије остаје чистије ф. 1.480.

II На прво по год. претплатило се свега 124

80 по ф.	3 =	240
43 по ф.	3,50 =	150,50
1 по ф.	4 =	4

Свега: ф. 394,50

од овијех дугују за по год. 74

49 по ф. 3 = 147 и 25 по ф. 3,50 = 87,50

III На I четврт год. платили 25

11 по ф.	1,75 = ф.	19,25
1 по ф.	1,25 = ф.	1,25
13 по ф.	1,50 = ф.	19,50

свега —

од тих дугују 7 а и остали три четврти по ф. 1,75 и 2 по ф. 1,50

IV На друго по год. претплатило се свега новије 63

2 по ф.	5 =	10
9 по ф.	3,50 =	31,50
52 по ф.	3 =	136

Свега 197

Од тих дугују једну ф. а остаје честих 196,50

V На четврту четврт претплатника 10

9 по	1,50 =	13,50
1 по	ф. 2 =	ф. 2

Свега 15,50

VI На посљедња 4 мјесеца платили 2 по ф. 5

VII На Сундечићев „Орлић“ свега ф. 2131,50. Јавило се 95 које је он мислим предао, а који су „Црногорца“ примили. У замјену за тистове давао сам 21; на дар 26, а скупљачима 24, свега 70. По томе било је г. 1871 готова прихода од „Црногорца“ 2.131,50. На дугу има од год. претплатника ф. 80. На дугу има 2,50 = 234,50.

На дугу II, III и IV четврти 11,75 фор. 386,25.

Сундечић дугује од Орлића 95 — 475 95 по ф. 5 = 475 ф. 801, 25.

Ова урачунана с онијем чинило би укупно приход 2.932,75 а одбивши дуг од тога 801,25. Укупни приход чисти чини Авр. фл. 2.131,50. Овдје ваља додати приход „Црногорца“ и то од 180 претплатника који су платили по ф. 1 и 1 по ф. 1,50 чини свега ф. 181,50. Но један дугује 50 са један 7 с. свега 1,25. Ово када се добије по прова остаје чисти 180. И тако приход од готовине од „Црногорца“ и „Црногорке“ износи укупно Авр. фл. 2.311,75.

На крају 1871 стајао је дакле „Црногорца“ 1 прихода Авр. фиор. 2,311,75, расход 2.018,51, свега 293,44.

Накнадно од дужника платили су 13 x 3 ф. = 39 и 3 x ф. 3,50 ф. 10,50 — свега 25,50. Признајем да (нечитка ријеч) плати ф. 324,44 од 1. јан. 1872 до 20. јунија и да платим ф. 130, 51.

У другом табаку овога документа приказани су издаци листа:

„фабрички рачун од фијуме, карте за новине ф. 362, а подвози Ћиријом од Котора 389,20 слагачима плата у фебруару и марту 229; по налогу Њ. Св. Филипу Калуђеровићу повишицу 36; по налогу Њ. Св. Вицку дао да купи алат 164, бившем слагачу Пепу мјесечно путни трошак 100; за новине „П. Лојду“, „Реформи“ и „Новој слободној преси“ 62; Записник-расходи: 2.018,31“

Уз један предмет прикачен је записник с именом претплатника листова, махом из Далмације, Боке Которске и неких градова у Србији.

У читавој Русији, по овом документу био је само један претплатник, колико и у Александрији. Карактеристично је да су оба листа, „Црногорац“ и „Глас Црногорца“, имали највише претплатника у Далмацији стога што су преко њих политичари и новинари отпочели жустру дискусију са листовима који нијесу подржавали став поборника уједињења југословенских народа, а нарочито задарски „Народни лист“, са чијим је сарадницима, махом Јован Сундечић, често полемисао. У неким мјестима Боке Которске оба листа су имала своје дописнике, који су у пуним и аргумендованим извјештајима раскринкавали маневре католичкога клера, као и осталих присталица аустријске политике. Од ових претплатника, по документу, примљена је сума од 183,29 фиоринти.

—
*

Из једног документа сазнајемо да су искрсле извјесне аљкавости од стране Пера Сундечића, благајника листа, док га је уређивао Чутурило, који је, као врло педантан, био принуђен да Управу књажевске касе и администрацију листа упозна са правим стањем. „Од почетка мога уредниковања нов. 1876. до конца маја 1877. каже он, примао је г. Перо Сундечић сву администрацију те је уобичавао свагда претплату придржати, а уредништву, ради експедиције листа само адресе претплатника саопштити. Осим тога, обичавао је имена послати и писма претплатника, дочим би новце придржао о чему је у стању само он рачуна дати“ (Ово писмо је упућено 9. X 1878.).

У претходном писму од 1. VIII 1878. упућеном Министарству финансија Чутурило моли „да се не терети ради тијех ту-

ђијех рачуна и толико јавно као што је било прекјуче. Кад сам ја примио уредништво Глас Црногораца, благоизволио је Њ. Височанство у присуству свога секретара г. Симе Поповића овако наредити: „Да се олакша уреднику посао, водиће администрацију листа г. Перо Сундечић“, на шта сам ја са благодарношћу пристао и по тој се Највишој наредби вазда равњао“

*

У посебном документу од 30. у 1881. Јован Павловић биљежи да је „било скупа 203 претплатника ван Црне Горе“. По документу, „по један примјерак листа добило је Министарство војно (Париз), Сарајево 8, Панчево 6, Приједор 12 примјерака“, и 19 претплатника „код поште у Тријешће“ Лист је имао претплатнике у Калифорнији, Русији, Берну, Војводини, Србији, Далмацији, Боки Которској, што чини „свега“ 181 комад, односно у новцу 913 ф. 05 новч.“.

„Глас Црногорца“, је, по овом документу, добијао све познате листове из југословенских провинција, а неке и из иностранства. Помињу се „Словар“, „Вјесник босанско-херцеговачки“ (Сарајево); „Обзор“, „Народне новине“ „Независна Хрватска“, „Напредак“, „Хрватски забавник“, „Господарски лист“, „Хрватски учитељ“ (Загреб) „Народни лист“ (Задар); „Словенски народ“ и „Љубљански звон“ (Љубљана); „Јединство“ и „Право“ (Трст); „Самоуправа“, Српске новине“ „Србадија“, „Независност“, „Видело“, „Хришћански вјесник“, „Побратимство“, „Педагошки лист“ (Београд); „Застава“, „Српски народ“, „Јединство“, „Јавор“, „Вечерњача“, „Недељни лист“ „Матица“ (Нови Сад).

На крају, у посебној рубрици „Приходи и расходи“, напомиње се:

„Од претплате ф. 913,05; одбија се 10% награде скупљачима 55; остаје 858,05.“

„На карту 200 (подвоз, црnilo, штампарске потребе, редакционе. Администрација листа 400: коректура 104, претплата страних листова за редакцију 200, свега 1.082, ф“.

Редакција листа је, поред бечких и пештарских публикација, добијала и остале познате листове из европских метропола — Москве, Петровграда и др., као и раније „Црногорац“, како то напомиње Поповић. Није могао Павловић писати онакве бриљантне коментаре без европских листова које је цитирао и на основу њих изрекао судове о међународној политици.

Ови архивски извори уливају изузетно поштовање према ветеранима црногорске штампе, који су, поред уређивања листова, водили и те како рачуна и о њиховом растурању, не само код нас већ и по многим европским земљама.